

Komisario
Laurentin
toinen
tapaus

KARSTIN KUOLLEET

VEIT HEINICHEN

VEIT HEINICHEN

KARSTIN KUOLLEET

SUOMENTANUT ANNE KILPI

KUSTANTAMO HUIPPU | YLÖJÄRVI

Giuseppe Ungarettin *Non gridate più* -runon suomennos
Hannimari Heino, teoksesta *Haudattu satama*, WSOY
1996.

The translation of this work was supported by
a grant from the Goethe-Institut.

Saksankielinen alkuteos *Die Toten vom Karst*
ilmestyi Itävallassa 2002.

Copyright © Paul Zsolnay Verlag Wien 2002.

Suomenkielinen laitos

© Kustantamo Huippu 2020

Kansi: Teemu Tenkanen

Sisäsivujen taitto: Kustantamo Huippu

Paino: Grano Oy, Vaasa

ISBN 978-952-69098-6-8 (sid.)

ISBN 978-952-69098-7-5 (EPUB)

Non gridate piú

Cessate d'uccidere i morti,
Non gridate piú, non gridate
Se li volete ancora udire,
Se sperate di non perire.

Hanno l'impercettibile sussurro,
Non fanno piú rumore
Del crescere dell'erba,
Lieta dove non passa l'uomo.

Älkää huutako enää

Lakatkaa surmaamasta kuolleita,
älkää huutako enää, älkää huutako
jos haluatte vielä kuulla heitä,
jos toivotte ettei henkenne jätä teitä.

Heissä käy äänetön kuiske,
heistä ei lähde enempää ääntä
kuin ruohosta kun se kasvaa,
ilolla missä ei kulje ihminen.

(Suom. Hannimari Heino)

Opicinan kylmydessä

Tietä näytti ruostunut keltainen kyltti, jossa oli musta, osin halkeillut teksti: *Foiba di Monrupino N° 149, Monumento d'interesse nazionale – 0,45 km*. Sgubin jarrutti rajusti ja Fiat poukkoili ajokieltoimerkin ohi soratielle.

”Hitaasti, Sgubin”, ähkäisi Laurenti. ”Kukaan ei ole juoksemassa meitä pakoon.”

Sgubin sammutti moottorin ja katsoi esimiestään kysyvästi.

”Oletko koskaan käynyt joukkohaudalla?”

Sgubin pudisti päätään. ”Ei ole kiinnostanut. Sehän on tapahtunut jo aikaa sitten”, hän sanoi. ”Eikä kukaan tiedä joukkohaudoista mitään varmaa.”

”Jätetään auto tähän ja kävellään loppumatka.”

”Puoli kilometriä?” Metsätie oli märkä ja kurainen, varjopaikoissa puiden välissä oli vielä lunta. Maa oli ruskeaa ainoastaan autonrenkaiden jäljissä. ”Minua ei huvita kävellä.” Sgubin puristi rattia molemmin käsin kuin uhmaikäinen lapsi.

”Tee, kuten lystää.” Laurenti oli jo noussut autosta. ”Nähdään perillä.”

Renkaat roiskuttivat soraa ja kuraa Laurentin lahkeil-

le ja kankaaseen jäi harmaanruskeat läikät. Laurenti ei tätä huomannut, vaan henkäisi kylmää ilmaa ja käveli eteenpäin. Fiatin kadottua näkyvistä hän kuuli poliisien äänet. Kauempaa Fernetin rajanylityspaikalle vievältä isolta tieltä kantautui liikenteen melua. Rautatammien ruskeat rungot kohosivat vierä vieressä lehdettöminä pitkin tien reunaa. Karstin kalkkikivet hohtivat paikoin kuin varjot lumipeitteen läpi. Kaksisataa metriä kävelyään Laurenti saapui pumppuasemarakennukselle. Generaattori hurisi monotonisesti. Näin lähellä oli täydellinen yksinäisyys, vain aavistuksen maantieltä sivussa. Lumisella tiellä ei näkynyt jälkiä, edes ketut tai jänikset eivät vaikuttaneet viihtyvän täällä.

Paikka oli rikokselle otollinen. Laurenti kuvitteli kuorma-auton kuljettamassa lavalla istuvia ihmisiä kärry-polkua pitkin poukkoillen. Matkalla paikalle, missä vain kiduttajat voisivat kuulla kirkunan. Fasistien ja saksalaisten jälkeen seuranneet Titon joukot olivat toukokuun alusta lähtien vuonna 1945 pitäneet kaupunkia hallussaan neljänkymmenen päivän ajan ja yrittäneet liittää sen Jugoslaviaan samoin kuin koko Tagliamentoon ulottuvan alueen, jota he pitivät yhtenäisenä maantieteellisenä kokonaisuutena. Trieste, Gorizia, Udine, puolet Friuli-Venezia Giuliaista. Pikatuomiot, kiduttaminen ja teloitukset olivat arkipäivää. Joukkohaudat palvelivat pyrkimyksiä hävittää vastaan asettautuneet nopeasti jäljettömiin.

”Ehkä Sgubin on oikeassa”, mietti Laurenti, ”ehkä nuo ajat kannattaisi todellakin unohtaa. Näissä kysymyksissä ei ole luottamista keneenkään.” Hän tarpoi lumessa autojen ohi. Muistomerkkiä ympäröi matala luonnonkivimuuri, jonka sisäänkäyntiaukossa roikkui paksu, musta takorautaketju. Tyhjän, vihreäksi maalatun lipputangon edessä oli kiveen kaiverrettu: *Foiba N° 149*. Tie kulki kaksikymmentä, kolmekymmentä metriä alaspäin valtavalle kivilaatalle, jonka keskelle oli valettu suuri ristikuvio. Joukkohauta oli suljettu tällä kannella vasta useita vuosia sodan päättymisen jälkeen, sen jälkeen kun ruumiit oli kaivettu ylös. Laatan etureunaa vasten nojasi suuri laakerinlehtikranssi, jossa oli vihreä-valko-punainen muovirusetti kullanvärisellä tekstillä. Laurenti sai kirjaimista selvää vain osittain: *...lla Cavalleria Brunner-Darchi-Alba Trieste – ai Caduti delle Foibe*. Kranssi peitti osan kivilaatan rautakirjaimista: *ONORE E CRISTIANA PIETÀ A COLORE CHE QUI SONO CADUTI – IL LORO SACRIFICIO RICORDI DELLA GIUSTIZIA E DELL’AMORE SULLE QUALE FIORISCE LA VERA PA_E*. Rauhaa tarkoittavasta sanasta puuttui yksi kirjain.

Laurentia paikalla odottanut tohtori Galvano osoitti puhumattomana ja tympääntyneen näköisenä kohdetta, jonka takia he olivat täällä: rautainen teline, johon oli köytetty kiinni vanha, voimakasrakenteinen mies, alusvaatteita lukuun ottamatta alastomana. Vanhuksen käsivarret oli levitetty ja sidottu tiukasti metallilangal-

la teräspalkeista valmistettuun ristiin, jalat roikkuivat lähellä maata. Sydämen kohdalla sojotti harppuunan nuoli. Ruumiin pää oli peitetty ruskealla, solisluun alapuolelle ulottuvalla juuttisäkillä. Säkki oli sidottu kaulan ympäriltä kiinni metallilangalla, joka oli niskasta kiinnitetty teräsristiin.

”Oletpa sinä hämmästynyt”, kuuli Laurenti oikeuslääkäarin yhtäkkiä sanovan.

”*Porca miseria!*” Laurenti ei saanut katsettaan irti ruumiista.

”Jätin hänet roikkumaan varta vasten sinua varten.”

”Saamari sentään! Tuohan on kamalaa. Kuka se on?”

”Sitä me emme vielä tiedä. Seitsemänkymppinen tai vähän yli, lihaksikas, kädet ovat silmiinpistävät. Suuret ja työn kuluttamat, todelliset työmiehen kädet.”

”Kuolinsyy?”

”Älä vitsaile, Laurenti! Tuo, mikä hänen sydämes-tään törrottää, on harppuunan nuoli, ammuttu lyhyen matkan päästä. Se on mennyt vartalosta läpi ja tullut takaa ulos. Täältä.” Galvano veti Laurentia sivumpaan.

Laurenti vilkaisi nuolenkärkeä kauhistuneena.

Galvano katkaisi langan hohtimilla ja pani sen muovipussiin, jonka hän nopeasti jälleen sulki ja pudotti lumeen.

”Kuristettu?” kysyi Laurenti.

”Ei suinkaan. Ei hän siihen kuollut. Tuon oli vain tarkoitus estää häntä liikkumasta.” Galvano kohotti säkin reunaan hieman kaulan yläpuolelle. ”Katso. Lanka

ei ole painunut syvälle ihoon.” Sitten hän nosti säkin kokonaan ylös ja paljasti ruumiin pään. Roikkuvia, harmaita poskia ja leukaa peitti valkoinen parransänki.

”Hän on vielä eilen aamulla ajanut partansa”, sanoi Galvano ja siveli ruumiin poskea sormillaan lähes hellävaroen. Kuolleen silmät tuijottivat avonaisina eteenpäin.

”Silmieniväri sininen”, oikeuslääkäri totesi kuin olisi kertonut vitsin.

”Kuinka vanha?”

”Minähän sanoin jo! Vähän nuorempi kuin minä, arvelisin noin seitsemänkymmentäviisi.” Galvanolla oli juuttisäkki yhä kädessään. ”Tutkitaanpas säkkiä vähän. Laurenti! Ota kiinni toisesta päästä.”

Café do Brasil – Trieste – Italy, luki säkissä suurin mustin kirjaimin.

”Tästä ei ole apua”, sanoi Galvano ja sulloi juuttisäkin toiseen muovipussiin. ”Vaikuttaa teloitukselta. Harppuunaa lukuun ottamatta kaikki on tyypillistä.”

”Tyypillistä mitä?” kysyi Laurenti.

”Tyypillinen slaavien kidutusmetodi. Vuosilta 1943 ja 1945. Olen nähnyt näitä paljon. Kohteet sidottiin telineeseen ja jätettiin roikkumaan. Kun heidät parin tunnin kuluttua irrotettiin, olivat käsivarret viikoiksi halvaantuneet. Jos heidät ylipäätään irrotettiin.”

”Tuosta on yli puoli vuosisataa aikaa”, sanoi Laurenti. ”Kuinka kauan hän on ollut kuolleen?”

”Noin kaksitoista tuntia. Arvioisin, että surma on

tehty viime yönä kymmenen ja kahden välillä. Kuolonkankeus alkaa noin viiden, kuuden tunnin kuluttua kuolemasta, ensin sydänlihaksesta ja palleasta ja sitten pään lihaksista alaspäin.” Sanojaan havainnollistaakseen Galvano heilautti ruumiin paljasta vasenta säärtä. Se heilui jäykkänä. Laurenti yritti olla katsomatta. ”Se häviää aikaisintaan kahdenkymmenenneljän tunnin kuluttua, usein paljon myöhemmin. Tämä ei ole vielä lähelläkään.”

”Onko jälkiä?”

”Renkaanjäljet tuolla edessä. Jälkien leveydestä päätellen henkilöauto. Fiat Punto tai vastaava. Lumessa on kahden henkilön jalanjäljet. Tämän tässä ja jonkun muun. Juuri se häiritsee minua. Ei tätä kukaan yksin ole jalustalle saanut. Ukko olisi tyrmännyt sinutkin, Laurenti. Todellinen härkä. Yli seitsemänkymmenen mutta lihaksia kuin nuorella sonnilla.”

”Ja pää säkissä? Miten hän olisi mitään näkemättä pystynyt puolustautumaan?”

”Ehkä ei. Mutta en usko tuota. Yhdelle tämä olisi ollut liikaa. Ensin telineen rakentaminen. Sen he toki ovat voineet tuoda mukana. Mutta vanhuksen hilaaaminen tuonne ylös? Miten se muka olisi onnistunut?”

Laurenti katseli ympärilleen. ”Esimerkiksi kiven tai laatikon avulla.”

”Entä missä laatikko on nyt?”

”Viety mukana, Galvano! Eihän täällä ole enää vaatitakaan.”

”Siitä huolimatta, Laurenti. Heitä oli enemmän kuin yksi.”

”Mutta teidän sanoitte itsekkin, että täällä on vain kahden ihmisen jälkiä.”

Galvano pudisti itsepintaisesti päätään. ”Se on totta... Mutta sittenkin...”

”Entä jos hänet hoideltiin aiemmin ja tuotiin sitten tänne?”

”Siinä tapauksessa ei juuri tässä kohtaa hänen alapuolellaan olisi verijälkiä. Muita vammoja hänellä ei ole. En voi uskoa, että heitä olisi ollut vain yksi!”

”Miksi hän on puolialaston?”

”Minähän sanoin jo, näin se on aina tehty. Ne veivät heiltä kaiken. Kukaan ei saanut olla tunnistettavissa. Se kuului taktiikkaan. Sillä estettiin uhrien tunnistaminen, estettiin kostotoimet, syytteet, selvitystyö ynnä muu. Sitä paitsi kuolleiden vaatteille oli käyttöä, sota oli loppuillaan ja silloin otettiin kaikki mitä saatiin, tavallisesti myös alusvaatteet riippumatta siitä, kuinka kauan niitä oli käytetty ja kuinka paskaisia ne olivat.”

Laurenti huokaisi. ”En aina oikein tahdo sietää kynnisyttänne, Galvano.”

”Niin se oli, Laurenti! Muutakaan en voi sanoa. Te nuoret ette vain pysty enää kuvittelemaan sitä.”

”Entä harppuuna? Kuka Karstissa ampuu jonkun harppuunalla? Sehän on aivan absurdia!”

”Tuo on ensimmäinen terävä-älyinen kysymys, jonka esität! Mutta siitä sinun on otettava itse selvää. Siitähän

sinulle maksetaan.”

”Muistuuko mieleenne jokin tapaus, johon liittyy harppuuna? Minulle ei.”

Galvano pudisti päätään. ”Haluatko vielä katsella, vai voinko vapauttaa hänet?”

Laurenti kääntyi ympäri. Hän oli nähnyt jotakin sellaista, mitä hän ei olisi halunnut nähdä. Hän tiesi oikeuslääkäriin toimineen oikein esitellessään näyn hänelle. Näin erikoisesta murhasta hän ei ollut vielä koskaan kuullutkaan. Vain tällä paikalla brutaaliuden saattoi ymmärtää. Tällä paikalla, jolla lukemattomat uhrin olivat aikanaan kokeneet kohtalonsa. Toisiinsa sidotuista vangeista vain ensimmäiset kolme oli ammuttu konekiväärin luodeilla ja he olivat vetäneet loput kymmenen perässään maan uumeniin. Tai toisiinsa selät vastakkain sidotut vangit oli teloitettu yhdellä laukauksella rintaan, ammuksien säästämiseksi. Mutta harppuuna Karstissa? Mitä se oikein merkitsi?

Laurenti kuunteli Galvanon ohjeet ja huomasi viimein Sgubinin, joka pysytteli muiden poliisien luona ja keskusteli hiljaisella äänellä Opicinan yksikön johtajan Umberto Marronen kanssa.

”Meidän on sittenkin perehdyttävä joukkomurhien historiaan, Sgubin. Galvano on valokuvannut kaiken. Haluan nähdä kuvat ennen kuin mikään niistä menee lehteen. Ja sinun tehtäväsi on selvittää mahdollisimman nopeasti vanhuksen henkilöllisyys! Kuka hänet ylipäätään löysi?”

”Ohikulkija. Hänet on jo lähetetty kotiinsa. Hän näki ruumiin tältä paikalta ja ilmoitti heti.”

”Onko sinulla henkilötiedot, Sgubin?”

Laurentin ja Sgubinin univormupukuinen kollega selasi muistikirjaansa. ”Hänen nimensä on Perikles Ritsos, Via Stuparich.”

”Mitä?” Huudahdus tuli kuin yhdestä suusta.

”Perikles Rits...” Opicinalainen halusi toistaa antamansa tiedot, mutta Laurenti keskeytti hänet tylästi.

”Miksi lähetitte hänet pois?”

”Hän sanoi, että hänellä oli kiireellinen tapaaminen. Ei ollut mitään syytä pidätellä häntä.”

”Sunnuntainen kreikkalainen!” Laurenti pudisti päätään. ”Mitä asiaa hänellä tänne oli?”

Sgubin nyökkäsi. ”Vihaan sattumia.”

”Hänhän sanoi olevansa töissä Fincantierilla. Ja tänään on aivan tavallinen työpäivä. Sinun on vielä puhutettava häntä. Puserra hänestä tiedot ulos. Mieluiten heti. Minä lähden tohtorin matkaan.”

